

Kroniek

J.W. van der Jagt

Ambt of stoelendans

Zo langzamerhand verschijnen de rapporten die de verschillende deputaatschappen aan de kerken uitbrengen met het oog op de komende synode. Sommige daarvan halen de pers omdat er iets opmerkelijks in staat. Dat was ook het geval met het rapport van het deputaatschap Dienst en Recht.

Want dit deputaatschap vindt dat predikanten niet langer dan zes jaar in een gemeente moeten staan. Dat druist nogal in tegen de bestaande praktijk. Nu is de bestaande praktijk niet per definitie de goede. Er kan reden zijn om daarnaar te kijken. Maar dit lijkt mij een suggestie om nog eens goed te overwegen. Ze doet namelijk de vraag rijzen of het predikantsschap een ambt is of een stoelendans.

De deputaten willen de mobiliteit van de predikanten bevorderen. Hoe is die mobiliteit nu geregeld? Een predikant neemt een beroep naar een gemeente aan en weet zich geroepen om daar de Here te dienen. Hij blijft in die gemeente totdat hij een beroep naar een andere gemeente aanneemt. Het kan ook dat hij met emeritaat gaat of tot een andere staat van leven overgaat. In het laatste geval houdt hij op predikant te zijn. In bijzondere situaties kan een dominee van zijn gemeente worden losgemaakt. Met name kan dat als er zodanige problemen gerezen zijn dat hij niet langer vruchtbaar in z'n gemeente kan werken. Hij wordt beroepbaar gesteld. Zo is in grote lijnen de mobiliteit van predikanten geregeld.

Gestolde mobiliteit

In het verleden leidde dit ertoe dat veel predikanten nogal eens van gemeente veranderden. Ook al wel nadat ze nog maar heel kort ergens hadden gediend. Je zou dat kunnen typeren als *spontane* mobiliteit. Niet dat alle predikanten zo mobiel waren. Er zijn er altijd geweest die vele jaren in dezelfde gemeente hebben gediend. De één uit roepingsbesef, de ander om persoonlijke redenen of gewoon omdat er geen beroep kwam. Toch was er een redelijke mobiliteit. Dat had onder meer te maken met het tekort aan predikanten. Het zou kunnen dat dit, door het predikantentekort dat door de emeriteringsgolf binnen een paar jaar ontstaat, weer wat terugkomt. Maar de laatste jaren is deze spontane mobiliteit gestold. Er wordt weinig beroepen en er worden weinig beroepen aangenomen.

Daar zijn verschillende oorzaken voor. De gemeenten zijn kritischer. Een predikant moet veel meer dan voorheen voldoen aan een bepaald verwachtingspatroon van gemeenteleden. Er zijn al gauw gemeenteleden die kritisch over een predikant zijn, zodat een beroep niet wordt uitgebracht. (Er zijn niet veel functies waarbij zo veel mensen zich met de aanstelling bemoeien.) Ook predikanten zijn terughoudender geworden, wellicht mede door de manier waarop ze in een beroepingsprocedure kunnen worden afgeschoten. Daar is meer over te zeggen. Dat laat ik rusten. Waar het nu om gaat, is dat predikanten langer in een gemeente blijven. De spontane mobiliteit is gestold. Dat kan moeilijkheden geven.

Voorkomen is beter

In de tijd van de spontane mobiliteit moest wel eens een predikant worden losgemaakt van zijn gemeente omdat er problemen waren gerezen. Dat kwam niet vaak voor. Er waren meer wisselingen en wellicht daardoor ook minder moeilijkheden. Een predikant was, om zo te

zeggen, alweer weg voordat het tussen hem en zijn gemeente vastliep. Daardoor werden moeiten ook voorkomen.

Nu verwachten deputaten Dienst en Recht dat er meer probleemsituaties zullen komen ‘mede omdat een groot aantal predikanten onvoldoende vaak van gemeente verandert’. Dat gebeurt in een kerkelijke en maatschappelijke situatie die geheel veranderd is. In de huidige context zouden predikanten vaker van gemeente moeten wisselen. Ze zouden ‘niet langer dan zo’n zes jaar in eenzelfde gemeente moeten werken. Anders ontstaat er eenzijdigheid, een tunnelvisie, dynamiek wordt belemmerd, groei wordt beperkt en de eigen ontwikkeling wordt geremd.’

De deputaten bepleiten ‘dat na zes jaar ambtsdienst in een bepaalde gemeente een evaluatiegesprek plaatsvindt tussen de predikant en kerkenraad, resp. begeleidingscommissie, met als doel te bezien of – en zo ja hoe – predikant, kerkenraad en gemeente elkaar over en weer toegevoegde waarde kunnen blijven bieden. Mogelijk kan dan de conclusie zijn dat het verfrissend is voor alle betrokkenen als de predikant zich beschikbaar stelt voor een andere gemeente door actief gebruik te gaan maken van de mogelijkheid van mobiliteitsondersteuning.’ Dus een gesprek of je nog samen verder wilt.

Het is niet vreemd dat deputaten Dienst en Recht zich met de predikantsmobiliteit bezighouden. Een deel van hun takenpakket is het verlenen van hulp in situaties waarin predikant en gemeente vastgelopen zijn. Daarin hebben ze ervaring. Natuurlijk is het een goede zaak wanneer vastgelopen situaties weer op de rails worden gezet. Daarbij hoort altijd al de mogelijkheid dat een predikant om gegronde redenen wordt losgemaakt. En aangezien deputaten verwachten dat de hulpvraag zal groeien, ligt het voor de hand dat zij nadenken over preventie. Voorkomen is immers beter dan genezen. Toch kunnen we ons afvragen of de suggestie die deputaten doen, daarvoor een geschikt middel is.

Het net is te ruim

De suggestie omvat alle predikanten en gemeenten met een predikant. Daarmee wordt wel een heel ruim net uitgeworpen om problemen te ondervangen! Het vangt ook alle situaties waar niets aan de hand is. Dat lijkt mij veel te ruim.

Het is een goede zaak om probleemsituaties op te lossen en zo mogelijk te voorkomen. Dat predikant en gemeente vastlopen, gebeurt niet van de ene op de andere dag. Zie je het aankomen, dan is het zaak om daar tijdig en preventief bij te zijn. Dat kan veel ellende voorkomen. Is daarvoor niet voldoende gelegenheid voordat de zaken vastlopen? Dan kan het zinvol zijn om het tijdig onderkennen van problemen te verbeteren. Maar is het niet vreemd om in situaties waar eigenlijk niets aan de hand is, structureel elke zes jaar de vraag aan de orde te stellen of je als kerkenraad en predikant nog verder wilt?

Het is denkbaar dat dit een goed gesprek oplevert. Dat zal het geval zijn wanneer de betrokkenen het over en weer goed met elkaar hebben. Maar wat als de predikant ziet dat hij vruchtbaar kan werken en de kerkenraad of de begeleidingscommissie daar anders over denkt? Er hoeft niet eens kritiek op het werk en functioneren van de predikant te zijn. Het kan al zijn dat men nu eenmaal vindt dat een mens in onze tijd regelmatig moet wisselen om fris te blijven, zoals deputaten van mening zijn. Tegenover die mening is het al bijkans onmogelijk om na zes jaar nog verder te kunnen. Dat is het helemaal wanneer dit na zes jaar ook met zo veel woorden uitgesproken wordt. Dat kan alleen maar een grondige verstoring van de verhoudingen bewerken, waardoor vruchtbaar werken onmogelijk wordt *gemaakt*. Het komt neer op een *gedwongen* mobiliteit.

Dan heb ik het nog niet eens over de impact van een kritische houding van gemeenteleden hierop. Het lijkt mij dat deputaten nogal eenzijdig inzoomen op de predikant. Is hij de enige

die aan tunnelvisie kan lijden of die eenzijdig kan zijn? Kunnen de problemen niet veroorzaakt worden door een kerkenraad? Het komt voor dat gemeenteleden een predikant afschrijven omdat hij niet aan hun verwachtingspatroon voldoet. En er is ook nog zoiets als de geest van Korach of de mentaliteit die leraars naar eigen begeerte zoekt. Deputaten laten dergelijke aspecten buiten beeld. Zij geven ook niet aan hoe dat kan inwerken op het zesjaarlijks evaluatiegesprek en evenmin wat bij dergelijke zaken preventief te verbeteren zou zijn.

Geroepen en gegeven

De suggestie van deputaten kan ik moeilijk in verband brengen met de manier waarop we in de kerk over de dienst van predikanten spreken. Ik denk aan de eerste vraag die bij de bevestiging van een predikant wordt gesteld: 'Bent u ervan overtuigd, dat God zelf u door zijn gemeente tot deze heilige dienst geroepen heeft?' Het ambt is een roeping. De tegenhanger van deze vraag is te vinden in de aansporing die de gemeente krijgt: 'Geliefde broeders en zusters, de Here heeft deze dienaar aan u gegeven.' We belijden daarin de hand van de Here.

Wat we hier zeggen over roeping en geven door de Here, slaat niet alleen op het moment van de bevestiging. Het is beide niet eenmalig. De Here roept en geeft voortdurend. Dat is toch ook niet beperkt tot zes jaar? Zeker, ik weet dat je met een beroep op deze goddelijke roeping probleemsituaties onoplosbaar kunt maken. Daar gaat het mij niet om. Ik gaf al aan dat zulke situaties opgelost moeten worden. Maar je kunt uit voorzorg over mogelijke problemen ook naar de andere kant doorslaan en de roeping van een predikant lek schieten. Het lijkt mij dat dit gebeurt wanneer je structureel en zonder noodzaak in alle gemeenten en bij alle predikanten de vraag stelt of het niet goed is om de relatie te beëindigen. Het tast het roepingsbesef aan. Dat raakt ook de rechts- en werkzekerheid van predikanten. Stel dat een predikant advies krijgt naar een andere gemeente om te zien en er is er geen die hem begeert! Zo wordt het predikantschap eerder een stoelendans dan een ambt. En dat terwijl je als predikant juist in de roeping van Godswege de kracht en stimulans vindt om (ook op momenten dat het minder goed gaat) je werk trouw te blijven doen.

Er is over de suggestie van deputaten meer te zeggen. Op het gevaar af dat ik hun geen recht doe, heb ik er maar één facet uitgepikt. Ik ga er daarbij ook van uit dat zij de roeping van predikanten niet willen lek schieten. Dat kan dan ook een goede reden zijn om als synode kritisch naar de suggestie van deputaten te kijken.

Afgesloten 25 november 2010.